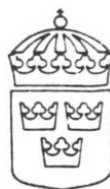

Motion till riksdagen

1990/91:U6

av Bengt Hurtig m.fl. (v)
med anledning av prop. 1990/91:90
En god livsmiljö

Mot.
1990/91
U6-12

Miljösamarbete med Sovjetunionen, Baltikum och Polen

Bakgrund

På samma sätt som i övriga Öst- och i Centraleuropa är uppvaknandet av den folkliga kampen i Sovjetunionen mot det kommandoadministrativa systemet nära förknippad med protester mot miljöförstöring.

Redan på 1960-talet tog ekologiskt intresserade studenter och forskare upp kampen för naturreservat och bevarande av biologisk mångfald. Författare och intellektuella inledde en proteströrelse för att rädda Bajkalsjön och tog upp debatten om förslagen att vända de sibiriska floderna för att klara behoven av konstbevattning. Efter Tjernobykatakstrofen fick miljörörelsen förstärkt kraft särskilt i de drabbade delarna av Sovjetunionen. Tiotusentals människor gick ut i demonstrationer mot kärnkraftverk, luftföroreningar och föroreningar av vattendrag.

Rörelsen för glasnost och perestrojka är förbunden med miljökampen i Sovjetunionen. En viktig kraft för att stödja utvecklingen mot demokrati och respekt för mänskliga rättigheter är därför miljömedvetandet och miljörörelsen i detta land.

Det finns dock en risk att övergången till marknadsekonomi med "köp- och slängkultur" och ökad mängd förpackningar kan leda till ökade problem på vissa miljöområden om man inte från början får den styrning av marknadsekonomin som vi eftersträvar i vårt land.

Politiker i västvärlden har en viktig uppgift i att bygga upp ett samarbete på miljöområdet som förhindrar en västlig "ekologisk kolonialism" i Sovjetunionen och övriga Östeuropa. Ett exempel på en tvivelaktig utveckling är det petrokemiska jättekomplexet i Tyumen i Sibirien som japanska, västtyska och italienska företag bygger trots protester från miljöintressen.

Vi godtar i huvudsak inriktningen av östsamarbetet enligt det så kallade miljardprogrammet för Östeuropa och behandlar i motion 1990/91:U516 hur vi vill se detta samarbete utvecklas. Vi vill i denna motion ställa förslag i syfte

att öka miljösamarbetet med Sovjetunionen. Senare i texten anför argument härför.

För att möjliggöra ett utökat samarbete med Sovjetunionen under de återstående två åren av miljardprogrammet bör detta program tillskjutas ytterligare 300 miljoner kronor varav 100 miljoner för budgetåret 1991/92. Detta tillskott av medel ska ej innebära en minskning av resurser till utvecklings-samarbete i u-länderna.

Miljökonsekvensbeskrivningar vid lån och bidrag

Sovjetunionen borde ha en möjlighet att lära av de misstag som gjorts i de kapitalistiska marknadsekonomierna. Genom att behålla och utveckla sin kollektivtrafik, utnyttja sina rika tillgångar på biobränsle och möjligheter att i hög grad utnyttja solenergiteknik skulle miljöfallor kunna undvikas. I detta land borde möjligheten tas tillvara att snabbare komma över till ett ekologiskt riktigt energisystem när kärnkraftverk måste stängas och utvinning av fossila bränslen avvecklas av miljöskäl. När gamla industrier avvecklas borde bara den ur miljösynpunkt bästa tekniken användas.

När Sverige medverkar till bistånd och långivning från internationella finansieringsorgan till Sovjetunionen och övriga Östeuropa måste miljökonsekvensbeskrivning vara ett villkor innan lån eller bidrag beviljas. Detta bör ges regeringen till känna.

Behoven av miljöinsatser omfattande

På papperet är miljölagar i både Sovjetunionen och Östeuropa i många fall strängare än i väst därför att de baserar sig på vetenskapliga avgöranden vilka gränsvärden som är lämpliga för att undvika hälsoproblem. På vissa områden finns ej miljölagar.

Ändå finns en lång rad rapporter som redovisar allvarliga hälso- och miljöproblem på grund av att dessa miljölagar i stor omfattning fullständigt nonchalerats. Sannolikt är en betydande del av kostnaderna för sjukvård och hälsovård i Sovjetunionen att hänföra till kostnaderna för miljöförstöring. Sovjetunionens hälsoministeriums egna undersökningar pekar på hög sjukdomsfrekvens i områden med hög föroreningsgrad. I miljöskadade delar av Sovjetunionen har livslängden sjunkit med flera år, cancerfrekvensen är hög, sterilitet och fosterskador vanligare än i renare regioner. Miljöinsatser som minskade sjukdomarna skulle med stor sannolikhet vara nationelekonomiskt lönsamma.

Luft och vattenföroreningar som beror på industriell verksamhet ligger generellt på en mycket hög nivå jämfört med i Västeuropa. Giftiga avfallsupplag har helt okontrollerat fått anläggas och förorsakar hälso- och miljöproblem. Tusentals officiella soptippar klarar inte uppställda hälsoskyddskrav. 70 procent av avloppsvattnet renas otillräckligt eller inte alls och drabbar floder och hav och givetvis Östersjön.

En debatt pågår i Sovjetunionen om vilka skador Tjernobykatakstrofen åstadkommit. Sköldkörtelcancer uppges vara fem till tio gånger vanligare hos folk i de radioaktivt kontaminerade områdena än vad som borde förväntas.

Stora befolkningsomflyttningar på grund av katastrofen i Tjernobyls spår kan bli följd. Den nonchalanta behandlingen av strålningsrisker har lett till radioaktivt förorenade områden, där kärnvapen provats och i områden för uranbrytning och kärnvapentillverkning. Omfattningen av dessa problem bör vi begära att få mer kunskap om.

Förstörelsen av jordbruksmark är en viktig orsak till svårigheterna att höja livsmedelsproduktionen i Sovjetunionen. I storleksordningen 1,5 miljarder ton matjord eroderas bort årligen. En stor del av marken har förlorat sin bördighet genom vind- och vattenerosion. Avsevärda jordbruksarealer skadas av salter på grund av dåliga dräneringssystem.

Katastrofen vid Aralsjön har debatterats internationellt. Genom stora bevattningsprojekt har tillflödena avletts och sjöns nivå har sedan 1960 enligt uppgift sjunkit nära 13 meter. Från den tidigare havsbotten blåses salt och sand upp av vindarna och förstör omkringliggande jordbruksmark. Omfattande felaktig användning av konstgödsel och bekämpningsmedel har sannolikt också åstadkommit skador på jordbruksmark.

Till bilden av miljöskadorna hör också omfattande påverkan på mark och skog runt stora industrianläggningar med dålig eller ingen rening. Skadorna runt nickelsmältverken på Kolahalvön är välkända i vårt land.

Gedigen kunskap behövs

Kraven från miljørörelsen och medvetna miljöpolitiker och de ny miljömyndigheterna i Sovjet har lett till att en rad miljöskadliga verksamheter helt enkelt stängts, vilket i sin tur bidrar till varubristen. Om skadade jordar tas ur drift och felaktiga bevattningssystem avvecklas kan detta bidra till att livsmedelsproduktionen minskas ytterligare i Sovjetunionen och importbehovet blir ännu större. En del debattörer har varnat för svält, miljöflyktingar och folkvandringar som en följd av denna utveckling.

Det finns således förutom vårt värnande om miljön i allmänhet en utrikespolitisk aspekt på miljöproblemen i Sovjetunionen. Vi bör därför med hjälp av sovjetiska forskare och internationella undersökningar ytterligare bygga upp vår kunskap om problemen. Det finns en risk att vissa debattörer i Sovjetunionen i stridens hetta sprider osakliga uppgifter.

Tillsammans med de övriga nordiska länderna och i de internationella övervakningsprogrammen för miljön bör Sverige kraftfullt bidra till att gedigen kunskap om miljöproblemen i Sovjetunionen skaffas.

Utbildning, vänortsutbyte och teknik

En viktig förutsättning för det fortsatta miljöarbetet i Sovjetunionen är att miljömedvetenheten hos såväl allmänheten som myndigheter utvecklas och inte hamnar i bakgrunden på grund av att andra konflikter tränger på. Ett utvidgat samarbetsprogram för Öst- och Centraleuropa borde i stor utsträckning ägnas åt utbildning i miljöfrågor och forskningsutbyte. Ökat utbyte av forskarstuderande kan bidra till att öka vår kunskap och stärka miljökampen i Sovjetunionen.

Kontakter mellan svenska och sovjetiska miljöorganisationer bör ges en

generös stimulans. Sovjetiska miljöorganisationer kan t.ex. erbjudas utbildning i mediateknik för att få bättre resurser att föra fram sitt budskap.

De kommuner som utvecklat vänortsutbyte med Sovjetunionen bör ges ekonomiskt stöd som ger möjlighet att utveckla och utbyta erfarenheter inom främst miljö- och hälsoskyddsområdet. För vänortsutbyte finns ofta mycket små budgeterade medel i kommunerna. Kommunallagen bör ses över så att vänortssamarbetet underlättas.

På grund av den politiskt osäkra utvecklingen i Sovjetunionen bör samarbetet styras så att det uppnådda resultatet har chans att överleva en politiskt kaotisk situation. Samtidigt kan en ökad vilja att samarbeta om miljöfrågor med Sovjetunionen underlätta möjligheterna att komma vidare med de ambitioner vi har i de baltiska staterna i syfte att stödja deras krav på självbestämmande. Miljösamarbetsavtalet med Sovjetunionen får givetvis heller inte innebära att vi tonar ned kritik av övergrepp när sådana sker. För konkret stöd till utbyggnad av t.ex. avloppssystem, reningsverk och anläggningar för miljöfarligt avfall föredrar vi en utökning av det Nordiska miljöfinansieringsbolagets (NEFCO) verksamhet. Det svenska bidraget på 110 miljoner kronor fördelat på sex år bör utökas med det angivna syftet. Regeringen bör ta upp förhandlingar med övriga nordiska länder om en kraftig utökning av NEFCO:s resurser och återkomma till riksdagen i ärendet. Det är sannolikt så att satsningar på varaktig reningsteknik i västra Sovjetunionen och Polen ger bättre effekt på vår närmiljö än egna satsningar på effektiva reningsverk.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om Sveriges agerande i internationella finansieringsorgan,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om uppbyggnad av kunskap om miljöproblem i Sovjetunionen,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om inriktningen av kurser, utbildning och forskning,
4. att riksdagen anslår ett projektanslag på 25 milj.kr. för budgetåret 1991/92 till kommuner som bedriver vänortssamarbete med Sovjetunionen och övriga Östeuropa,
5. att riksdagen hos regeringen begär förslag om förändring av kommunallagen så att vänortssamarbete underlättas,
6. att riksdagen till programmet för samarbete med Öst- och Centraleuropa för budgetåret 1991/92 anvisar 100 milj.kr. utöver vad regeringen föreslagit i enlighet med vad som anförts i motionen.

Stockholm den 11 mars 1991

Bengt Hurtig (v)

Annika Åhnberg (v)

Jan Jennehag (v)